

KÁLLAI KRISZTINA¹**A migráció során felmerülő integrációs kérdések vizsgálata a különböző családstruktúrák és nemi szerepek alapján****The examination of integration issues raised in the process of migration based on the different types of family structures and gender roles****Absztrakt**

A jelenben meg tapasztalható globális társadalmi mobilitás számos problémát és kérdést vet fel, amelyek kezelését tovább nehezíti a befogadó közeg nagy többségében kiváltott ellenszenv. Az elutasító magatartás oka az egymástól eltérő kulturális sajátosságokból fakadó feszültségek, melyek meggátolják mind az integrációt, mind a befogadás folyamatát. A tanulmány nem állásfoglalás, elsősorban a kialakuló feszültségek okán próbálja feltárni, összegyűjteni a különböző értékeken alapuló családi struktúrák és nemi szerepek sajátosságait az elmúlt évek idegen nyelvű, releváns szakmai folyóiratokban megjelent esettanulmányok alapján. A szerző az olvasóra bízta az integráció alkalmazásának szükségességét.

Kulcsszavak: társadalmi mobilitás, akkulturáció, családstruktúra, nemi szerepek

Abstract

The current global social mobility raises several issues and problems, which generate significant antipathy around the inclusive society making the handling of this challenge much harder. The cause of this irreconcilable attitude is the strain made by the difference of other cultural features hindering both the process of integration and inclusion. The study is not an attitude of mind, the aim of it is to reveal and gather the features of the family structures and gender roles based on different values on the account of current emerging strain, using some case studies published in foreign language, relevant professional reviews in recent years. The author leaves the reader to judge the need for integration.

¹ Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz hallgató/National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, E-mail: kriszborg@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6558-0507

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Key words: social mobility, acculturation, family structures, gender roles

KULTURÁLIS KÜLÖNBÖZŐSÉGEK A CSALÁDSTRUKTÚRÁK SZINTJÉN

Napjainkban számos kérdést vet fel a vallási különbözőségekből eredő viszállyok kezelése és megelőzése, mely jelenség joggal értelmezhető a 21. század egyik legnagyobb humánbiztonsági kihívásaként. A probléma összetettségét jelzi a jelenség társadalomra gyakorolt szociológiai, illetve pszichológiai hatása, amely az egyének szintjén megjelenő sajátossága miatt, egyértelműen és vitathatatlanul a társadalom legérzékenyebb pontjának tekinthető. A folyamat vizsgálata során fontos tisztáznunk az akkulturáció, mint kiindulási pont helyes meghatározását.

Az akkulturáció fogalmát a nemzetközi szakirodalom többnyire az etnikai jelenségek szociológiai leírásának módszereként említi. Azon összetett jelenségek sokaságát foglalja magában, amelyek során egy adott csoporthoz tartozó egyének vagy csoportok más kultúrákkal való érintkezés következtében, az adott egyénre jellemző kulturális elemek megváltoznak. Ezen folyamat során egy bizonyos kulturális átvétel következik be, amely az egyéni és csoportidentitás változását eredményezi, így ebben az esetben a kulturális sajátosságok megváltozásáról beszélünk.²

A kultúra, az identitás, a nyelv olyan egymástól nehezen elválasztható fogalmak, amelyek lényegi állandósággal bírnak az ember közösségbe szerveződése, a tudások rögzítése-átadása, az alkalmazkodás, egymás elismerése és felismerése során. Valamint számos olyan, a mindennapi életünkhöz tartozó folyamatokban is lényegi szerepet töltenek be, mint a kommunikáció, egyes struktúrális folyamatok, intézmények működései, közös normák, életmód fenntartása.³

A kultúrák sajátos kifejeződései a családfák, rítusok, szimbólumok, szokások, amelyek lényegében megalkotják a kultúrákat. Ezen elemekből épül fel – az akkulturáció vizsgálata során elengedhetetlen folyamatok –, a kontinuitás és a diszkontinuitás jelenségei.⁴ A kontinuitás elmélete szerint, egy állandó kapcsolat figyelhető meg az új otthon és a származási ország szokásrendszerei között, amely során az egyén olyan sajátos formában őrzi meg a szokásait, hogy az könnyen igazodjon az új otthon szokásrendszeréhez. Ez a folyamat a transzplantáció elveként ismert. A diszkontinuitás jelenségére jellemző a "gyökértelenség" fogalma, amely az otthoni közösségből kiszakadt egyének elmagányosodását jelenti, amely elmélet vizsgálata az aktuális migrációs áradatból eredő integrációt és radikalizációt érintő problémák megoldását segítheti.

² Habermas Jürgen: Harcok az elismerésért a demokratikus jogállamban. In: Feischmidt Margit (szerk.): Multikulturalizmus. Osiris–Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1997. 153–172. o.

³ Quine, Willard van Orman: On what there is. In: *From a logical point of view. Logico-philosophical essays*. Harper, New York, 1953. 1-19. o.

⁴ Fejős Zoltán: Gyökértelenek? Átplántáltak? – Kulturális kontinuitás és változás. In: uő.: A chicagói magyarok két nemzedéke 1890–1940. Közép-Európa Intézet, Budapest, 1993. 59–135. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

A különböző kultúrák egymás mellett való élése során elengedhetetlen megvizsgálni az adott kultúrára jellemző „családkép” sajátos vonásait, melyek egyediségükből fakadóan számos esetben megnehezíthetik a beilleszkedés folyamatát. A család az egyéni szocializáció elsődleges közege, így egyértelműen kimondható, hogy az adott kultúrára jellemző családkép visszatükrözi azokat az elvárásokat, amelyeket az adott egyén más társadalmi közegben is megtapasztal, valamint a tágabb kulturális rendszerben is működő normákat állít az egyén számára.⁵ A szocializáció folyamatának végső célja egy autonóm, független egyén nevelése, ami igazodik az adott társadalmi kontextusban hatékonyként és egészségesként definiált személyiségjegyekhez.⁶

Jeffrey Jensen Arnett elmélete szerint, a családi szocializáció az önállóságra, önkifejezésre, individualizmusra nevelés mellett, tág szocializációs mintázatot képez, amelynek eredménye a tág spektrummal rendelkező egyének összessége a társadalom szintjén. Ezt a sajátosságot a nyugati, individualista kultúrák jellemzőjének tartja.

Ezzel szemben a kollektivisták kultúrák értékrendszere, családképe határozottan más képet mutat, azaz szűk szocializációs mintázattal rendelkezik. Ezen mintázat szerint a szocializáció elsődleges szerepe a konformitás és engedelmesség kialakítása az egyén szintjén, amely az egyéni eltérések szűkebb spektrumát hozza létre. Arnett felhívja a figyelmet arra tényre is, amely szerint a családi közegen kívül számos olyan közeg is befolyásolhatja a szocializáció folyamatát, amely akár jelentős személyiségjegyeket is létrehozhat az egyén szintjén, úgymint az iskolai-munkahelyi közeg, kortárs kapcsolati háló, tágabb csoport vagy közösség, a média, az adott jogrendszer vagy a kulturális hiedelemrendszer.

Az előzőekben említett tág, illetve szűk mintázat az esetek nagy részében eltérően alkalmazható egy adott kultúra szociális közegének definiálására. A migrációs folyamatok során ugyanis gyakran előforduló esetként említhetőek azok a kollektivisták társadalmi közegeiből elvándorló, szűk szocializációs mintázattal jellemezhető családok, amelyek egy individualista kultúrába való sikeres beilleszkedés céljából konformitásra és engedelmességre nevelik a gyermekeiket. Ezek a gyakran előforduló, tudatos szocializációs eszközök teljes mértékben megváltoztatják a család közegét, amely ezek után nem tekinthető az adott kultúrára jellemző sajátos családképnek. A beilleszkedés szempontjából rendkívül fontos az adott kulturális jegyek elsajátítása, mindezek ellenére jogosan tehetjük fel a kérdést, hogy a saját kulturális jegyek akarattal való „eltörlése” milyen mértékű és típusú konfliktusokhoz vezethet? Továbbá mi zajlik le egy szűk szocializációs mintát hordozó családdal, illetve egy ilyen társadalmi közegben nevelkedő gyermekkel egy individualista, önállóságot és önkifejezést nagyra tartó kultúrában? Tapaszthatunk-e negatív hatásokat a beilleszkedés eredményét tekintve?

⁵ Arnett, Jeffrey Jensen: „Broad and narrow socialization: The Family in the Context of a Cultural Theory.” *Journal of Marriage and the Family* 57, no. 3. 1995. augusztus 617-628. o.

⁶ Kagıtcıbası, Cıgdem. „Autonomy and Relatedness in Cultural Context: Implications for Self and Family.” *Journal of Cross-Cultural Psychology* 36, no. 4., 2005. július 403-422. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Kagiticibasi három típusú családmoddellal személteti a család szerkezete és az adott társadalom gazdasági kapcsolatát, mely szerint ezek két dimenzióba sorolhatóak. A két dimenzió egyikeként definiált, az autonómia-heteronómia jelensége az egyén szociális aktivitást jelenti, azaz mennyire aktív résztvevője azoknak az eseményeknek, melyek életét alakítják, illetve cselekvése mennyiben a közösség nyomására vagy kényszer hatására történik. A szeparáció-kapcsolódás elmélete pedig az egyének interperszonális sajátosságai jelöli.

Az agrár, illetve a szegényebb társadalmakra a kölcsönös dependencián alapuló családmoddell jellemző, ahol erőteljes érzelmi alapú kötődés áll fenn a család tagjai között. Ezzel szemben a függetlenség modelleje ellentétes képet mutat, amelyben az ipari társadalmak, a városi közeg családmoddelleje jellemzően a családtagok közötti érzelmi viszonyrendszeren alapul, amelyben jelentős szerep jut a szeparáció fogalmának. A családmoddellek haramadik típusát képviseli az érzelmi függőség modelleje, amely azokra a gazdaságilag jelentősen fejlett közeg lehetővé tette az autonómia kialakulását, ugyanakkor megmaradt a családtagok közötti erős érzelmi függés, kapcsolódás.⁷

A migrációs folyamatok vizsgálta során fontolóra kellene vennünk az általános nyugati pszichológiai elméletek szerint kialakított autonómiaelméleteket, amely kimondja, hogy a folyamatnak nem feltétele a szeparáció, a pszichológiai fejlődésmodellek által gyakran emlegetett „leválás”.⁸ Tehát az autonómia fogalma, folyamata önálló dimenzióként értelmezhető. Kagiticibasi elmélete alapján, a migráns családokban gyakran az átmeneti társadalmak családstrukturák kialakulásához hasonlóan jön létre az anyagi függetlenség (autonómia) és az érzelmi függés (kapcsolódás).

Számos kultúrközi családutatás alapján el kell különítenünk egymástól a nukleáris és a kiterjesztett család sajátosságait. Az egyik ilyen, Talcott Parsons által elhíresült elmélet az 1940-es években látott napvilágot, mely szerint a nukleáris család az ipari forradalom eredménye, amely az ideális családstruktúra képet jelenti a nyugati, iparosodott társadalomban, de mindezek ellenére olyan negatív sajátosságokat is magában hordoz, mint a pszichés izoláció, amely azt a következményt vonhatja maga után, hogy az elszigetelt az egyént a társadalom kapcsolatrendszereitől. Viszont a függésen alapuló társadalmak sajátossága a tágabb család, amely keretek között a szülők és a gyerekek intenzív egymásraltaltságban élnek.⁹

James Georgas elmélete viszont más mutat: a két családmoddellt képtelenség elkülöníteni, illetve a nukleáris család sajátosságaként emlegetett elszigetelődés jelenségre sincsen elég bizonyíték, magyarázat. Rámutat még arra is, hogy határozottan nem állítható,

⁷ Phinney Jean S., Anthony Ong és Tanya Madden. „Cultural Values and Intergenerational Value Discrepancies in Immigrant and Non-Immigrant Families.” *Child Development* 71, no. 2. 2000. : 528-539. o.

⁸ Dinstein, Y.: *Autonomy*. – Dinstein, Y. (ed.) *Models of Autonomy*. Tel Aviv University (Faculty of Law) – Transaction Books, New Brunswick – London. 1981. 291–303. o.

⁹ Parsons, Talcott: „The American Family: Its Relations to Personality and the Social Structure.” In *Family Socialization and Interaction Process*. Free Press, New York, 1955. 3-33. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

hogy a nyugati családok esetében a szülők és gyerekek egységén kívül eső rokonság feltétlenül kikerül a családi vérkeringésből. Összehasonlító vizsgálatuk szerint jobb, ha nem tágként vagy nukleárisként kategorizáljuk a családokat, hanem azt vizsgáljuk, hogyan oszlanak meg a családi funkciók, milyen intenzitással vállalnak szerepet a tágabb család tagjai egymás életében.¹⁰

Ezen elmélet hatására felmerülhet bennünk a kérdés, hogy valójában mennyire és milyen mértékben utasítható el a migránsok társadalomba való integrációja, hiszen a példa is azt mutatja, hogy nyugati családi érték adaptáció akár tudatos elhatározás is lehet. Az iparosodás és a gazdasági fejlődés eredményének köszönhetően a családok szétválása manapság elég gyakori jelenség, de ez nem feltétlenül jár az érzelmi kötékek felbomlásával. Georgasék vizsgálatai szerint a kulturális variancia szerepe csekély mértékben határozza meg a családi kapcsolatok és kommunikáció mintázatait.

A GYERMEK ÉRTÉKE A KÜLÖNBÖZŐ KULTÚRÁKBAN

Az integráció folyamatának elemzése során elengedhetetlen tisztázni a fertilitás (termékenység) fogalmát és intenzitását az adott kulturális jellemzők alapján. Cigdem Kagitcibasi 1970-es években megkezdett gyermekértékeket vizsgáló Változás-modell, azaz a Családi Változás-modell (Model of Family Change) kutatásai alapján elmondható, hogy egy adott ország gazdasági fejlettsége nem köthető közvetlenül a gyermekvállaláshoz, hanem a gyermekek társadalmon belül képviselt értékén keresztül befolyásolja azt.¹¹ Ennek értelmében a „gyermek értéke” kultúrafüggő érték, amely jelentősen befolyásolja a gyermekvállalás motivációját és annak folyamatát. Az olyan országokban vagy régiókban, ahol a társadalom részeseinek, a családtagoknak folyamatos gazdasági nehézségekkel kell szembenéznük, a gyermek értéke jelentősebb, azaz a szülők eltartójává válnak a későbbiekben: az időskori biztonság forrását jelenti, a magasabb gyermekszám pedig magasabb fokú biztonságot ígér. Ezért egyértelműen kijelenthető, hogy ezekben a társadalmakban magas a fertilitás. Ezzel ellentétben a gazdaságilag fejlett társadalmakban a gyermek gazdasági értéke alacsony, mivel a későbbiekben nem kötelességük gondoskodni a családról. Ettől függetlenül a gyermek jelentős érzelmi értékkel bír, mivel a szülők pszichológiai szükségleteit hivatott kielégíteni. Az alacsony fertilitás jelensége ezekben a közösségekben azzal magyarázható, hogy az érzelmi értéket egy-két gyerek is képviselheti, mindemellett a gyermek családban betöltött szerepe alapján inkább gazdasági „teher” a szülők számára.

¹⁰ Georgas, James és mtsai: „Functional Relationships in the Nuclear and Extended family: A 16-Culture Study.” *International Journal of Psychology* 36, no. 5. 2001. 289-300. o.

¹¹ Cigdem Kagitcibasi: *Value of Children, Family Change, and Implications for the Care of the Elderly, Cross Cultural Research*, 2015. augusztus, 378- 386. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

A MIGRÁNS NŐK SZEREPE A CSALÁDI STRUKTÚRÁBAN

A migráció folyamata során a családkép mellett érdemes megvizsgálni a nők családban, társadalomban betöltött szerepét is, amely még inkább segítheti a megismerés, megértés és egyúttal az elfogadás folyamatát. Az első generációs migráns nők esete különös figyelmet és vizsgálatot igényel, hiszen a sajátos társadalmi, kulturális szerepük jelentősen eltér a nyugati társadalmakban megszokott női szerepek sajátosságaitól. A férfi uralta társadalmi közeg, családi struktúra, a nők iskolázatlanságát, szakképzetlenségét vonja maga után, amely a későbbi akkulturáció során nemcsak megnehezíti a migráns nők életét, hanem súlyos mentális zavarokat is okozhat. Samuel Noh vizsgálatai alapján két különböző modellel írható le a migráció és a mentális állapotok összefüggései, melyet a koreai bevándorló nők és férfiak csoportján végzett vizsgálatokra alapoz.¹²

A mentális nehézségek kialakulását elsősorban a megváltozott nemi szerepek okozzák, amely kettős terhet ró a migráns nőkre. Ezen hipotézis alapján ezek a nők több nehézséget élhetnek át. Egyrésztől a saját kultúrájuk a hagyományos női szerepkörök példás betöltését várja el tőlük, míg az akkulturáció során a munkaerőpiacra való bekerülés egy újabb elvárásrendszert állít eléjük. Noh elmélete szerint, fontos kihangsúlyozni a migráns férfiak leterheltségét is, amely sok esetben nagyobb mentális neheztséget jelent a nők által átélt terhekhez képest, mivel a férfiaknál előforduló stressz a családban megoszoló hatalommal magyarázható. Ez a férfiak számára hatalomcsökkenéssel jár a „női munkaerőpiacon”, amely jelentős családi változást okoz, mivel a nő nem eltartott többé, hanem kenyérkeresővé válik. Ennek következményeképpen a férfi számára ez a hatalomcsökkenés súlyos mentális állapotot idéz elő.

Az Egyesült Államokban élő koreaiakkal készült kutatás szerint a bevándorló nők a migráció során jelentősen módosítják a saját kultúrájukra jellemző nemek közti határvonalakat, melynek következtében a bevándorló nők a munkaerőpiacra való belépés során öntudatosabbá válnak. A Noh-féle vizsgálat alapján hatalomcsökkenésből adódó stresszt a férfiak gyakran azzal a magyarázattal enyhítik, hogy a nő munkába állása csak egy szükségszerűség, amely átmeneti, és nem tükröz attitűdváltozásokat. Ezzel szemben számos érv szól a migráció során bekövetkező a nemi szerepek megváltozásának pozitív elemei mellett. Ennek egyik kiemelkedő példája a mexikói migráns családokat vizsgáló kutatás, mely szerint a migráció során kialakuló kompetenciabővítés mind a nők, mind a férfiak körében új és egyben pozitív szerepköröket hoz létre a család struktúráján belül.¹³

A Raghuram-féle kutatás szerint, az egyesült királyságbeli migrációs folyamatait vizsgálva, megállapítható, a nagyszámú, a 70-es, 80-as évek során a képzetlen külföldi

¹² Noh, Samuel, William R. Avison és Violet Kaspar. „Depressive Symptoms Among Korean Immigrants: Assessment of a Translation of the Center for Epidemiologic Studies-Depression Scale.” *Psychological Assessment* 4, no. 1. 1992. március: 84-91. o.

¹³ Hondagneu-Sotelo, Pierrette. „Overcoming Patriarchal Constraints: The Reconstruction of Gender Relations Among Mexican Immigrant Women and Men.” *Gender and Society* 6, no. 3. 1992. szeptember: 393-415. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

munkaerő beáramlása során, a nők határozottan hátrányos helyzetűek voltak. A vizsgált időszakról továbbá elmondható, hogy a munkaerőpiaci tapasztalat hiánya mellett szocio-ökonomiai helyzetük és külföldi származásuk miatt elutasító, rasszista hozzáállással találkozhattak a társadalom részéről.¹⁴ Ezzel szemben Raghuram megállapította, hogy a korábban jellemző negatív képet jelentősen módosították a jelenben kialakult, nagyszámú képzett női migráns által kialakított új mintázatok. Ennek értelmében mára érvényét veszítette az az álláspont, miszerint, a nők csak a családi migráció vagy a családdegysítés révén jelennek meg a migránsok között. Rendkívül érdekes eredményeket mutatnak a migráns férfiakra fókuszáló felmérések, melyek az újabb, „női munkakörbe” való áthelyezéssel járó stresszfaktorainak kialakulását és megélését kutatják. Batnitzky, McDowell és Dyer-féle vizsgálatok olyan férfi migránsokra fókuszáltak, akik a migráció során kórházi ápolóként, éttermi alkalmazottként tapasztalhatták meg a maszkulinitásukat fenyegető helyzeteket.¹⁵

Meglepő eredményeik szerint nem volt egyöntetűen negatív ezen migráns férfiak énképe, többségük ugyanolyan emancipációs jellegű folyamatként élte meg az új munkaerőpiacra való belépést, mint azok a migráns nők, akik pozitívan élték meg kulturális szerepkörük kibővülését.

Ezzel szemben a vizsgálat olyan különleges eseteket is megemlít, amelyek során a „női szerepkörök” betöltése miatt szégyent érző migráns férfiak egyfajta stratégiai maszkulinitásként kompenzáló magatartást tanúsítanak. A migráns férfiak ezen csoportja egy sajátos referenciarendszer szerint éli meg az „átmeneti státuszukat”, mely alapján a migrációs folyamatot csak átmenetinek tekintik. Úgy vélik, hogy a külföldön végzett, alacsony státuszú munka önmaga fenntartása mellett, a saját hazájában rekedt családjá eltartását is biztosítja, amely egyfajta kompenzációs jelenséget hoz létre a migráns énképében, amely a „női szerepkörbe” való helyezés által kiválotott stressz redukációs képességével bír.

Összességében elmondható, hogy a migráció folyamata sokrétű, mind a befogadó ország társadalmá, mind a migránsok számára megterhelő, újszerű élethelyzet, amely intenzív megpróbáltatások elé állítja a feleket. A globális migráció, mint a jelenkori „népvándorlás” egyik aktuális formája, egy olyan intenzív, meg nem szűnő jelenség, amely globális sajátosságából eredően adekvát válaszokat és megoldásokat igényel. A probléma megoldása során felmerülő nehézségek és feszültségek leküzdésének érdekében elengedhetetlen a különböző kultúrák sajátosságainak megismerése, amely a befogadó társadalom közösségében keletkező feszültségek megoldását segíthetné elő, a megfelelő jogszabályok keretein belül.

¹⁴ Raghuram, Parvati. „The Difference that Skills Make: Gender, Family Migration Strategies and Regulated Labour Markets.” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30, no. 2. 2004. március: 303-321. o.

¹⁵ Batnitzky, Adina, Linda McDowell és Sarah Dyer. „Flexible and Strategic Masculinities: The Working Lives and Gendered Identities of Male Migrants in London.” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35, no. 8. 2009.: 1275-1293. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1) Arnett, Jeffrey Jensen: „Broad and narrow socialization: The Family in the Context of a Cultural Theory.”, *Journal of Marriage and the Family* 57, no. 3. 1995. augusztus
- 2) Batnitzky, Adina, Linda McDowell és Sarah Dyer. „Flexible and Strategic Masculinities: The Working Lives and Gendered Identities of Male Migrants in London.” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35, no. 8. 2009.
- 3) Fejős Zoltán: Gyökértelenek? Átplántáltak? – Kulturális kontinuitás és változás. In: uő.: A chicagói magyarok két nemzedéke 1890–1940. Közép-Európa Intézet, Budapest, 1993.
- 4) Georgas, James és mtsai: „Functional Relationships in the Nuclear and Extended family: A 16-Culture Study.” *International Journal of Psychology* 36, no. 5. 2001.
- 5) Habermas Jürgen: Harcol az elismerésért a demokratikus jogállamban. In: Feischmidt Margit (szerk.): Multikulturalizmus. Osiris–Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1997.
- 6) Hondagneu-Sotelo, Pierrette. „Overcoming Patriarchal Constraints: The Reconstruction of Gender Relations Among Mexican Immigrant Women and Men.” *Gender and Society* 6, no. 3. 1992. szeptember
- 7) Kagıtcıbası, Cıgdem. „Autonomy and Relatedness in Cultural Context: Implications for Self and Family.” *Journal of Cross-Cultural Psychology* 36, no. 4, 2005. július
- 8) Noh, Samuel, William R. Avison és Violet Kaspar. „Depressive Symptoms Among Korean Immigrants: Assessment of a Translation of the Center for Epidemiologic Studies-Depression Scale.” *Psychological Assessment* 4, no. 1. 1992. március
- 9) Parsons, Talcott: „The American Family: Its Relations to Personality and the Social Structure.” In *Family Socialization and Interaction Process*. Free Press, New York, 1955.
- 10) Phinney Jean S., Anthony Ong és Tanya Madden. „Cultural Values and Intergenerational Value Discrepancies in Immigrant and Non-Immigrant Families.” *Child Development* 71, no. 2. 2000.
- 11) Quine, Willard van Orman: On what there is. In: *From a logical point of view. Logico-philosophical essays*. Harper, New York, 1953.
- 12) Raghuram, Parvati. „The Difference that Skills Make: Gender, Family Migration Strategies and Regulated Labour Markets.” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30, no. 2. 2004. március
- 13) Trommsdorf, Gisela. „A social change and human development perspective on the value of children.” In *Perspectives on Human Development, Family and Culture*, Cambridge University Press, 2009.